

Lausunto lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu - Nykytila ja kehittämissuhteet-raportista ja kehittämissuhteista

lausuntopyynnön asianumero STM/449/2019

Lausunnon antaja: Tukikeskus VARJO – eron jälkeisen väkivallan ja vainon tukikeskus

Tausta

Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmän raportti oli monipuolinen ja avasi lähisuhdeväkivallan ilmiötä kattavasti eri näkökulmista. Arvostamme sitä, että saamme mahdollisuuden lausua näkemyksemme lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvistä kehittämistarpeista erityisesti eron jälkeisen väkivaltaisen vainon osalta. Kokonaisuutena raportti on laadukas; kehittämissuhteet ja suunnitellut toimenpiteet ovat kattavia ja parantavat uhrin asemaa rikos- ja sovitteluprosesseissa mutta myös tekijän motivoitua ja ohjautumista tuen piiriin.

Lausunnossa tarkastelemme sovittelua eron jälkeisen vainon näkökulmasta, mikä on Tukikeskus VARJOn osaamisaluetta. Kannanotomme perustuvat kansalliseen ja kansainväliseen tutkimustietoon sekä vuodesta 2012 alkaneeseen asiakastyöhön (yksilötyö/ vertaisryhmät). Asiakastyötä on tehty alueellisesti Mikkelissä ja Oulussa sekä valtakunnallisesti. Asiakastyön kokemukset koostuvat pääosin vainon uhrien ja lasten kanssa työskentelystä ja vähäisemmässä määrin vainoajien kanssa työskentelystä. Vainoajien kanssa tehtävä työ on ollut pienimuotoisempaa, koska he sitoutuvat heikosti vapaaehtoiseen tukipalveluihin.

Lähtökohtaisesti näkemyksemme on, että eron jälkeinen vaino ei ratkea rikosasioiden sovittelun keinoin, sillä eron jälkeinen vaino on usein laaja kokonaisuus, josta yksittäinen rikosoikeudellinen asia voi olla vain pieni osa. Sovittelu prosessina voi kiihdyttää vainokäyttäytymistä, heikentää uhrin oikeudellista asemaa sekä syventää vainon aiheuttamaa psyykkistä oireilua. Vainokäyttäytymisen vahvistuminen aiheuttaa myös tekijälle usein lisääntyviä sosiaalisia ongelmia, psyykkistä oireilua, yhteiskunnasta syrjäytymistä sekä vainokäyttäytymisen vahvistuessa uhriin kohdistuvan väkivallan eskaloitumisriski nousee (Farnham 2015). Eron jälkeiselle vainolle ominaista on vahva henkinen väkivalta ja kontrollointi, mikä vaikeuttaa sekä vainon tunnistamista että uhrin valinnan vapauden tukemista. Vapaaehtoisuuden korostaminen prosessin jokaisessa vaiheessa ja sovittelun erillisyyden vahvistaminen irrallisena rikosprosessista auttaa näkemyksemme mukaan uhrin luottamuksen säilymistä poliisin ja oikeuslaitoksen toimintaan. On olennaista, että yhteiskunta selkeästi kertoo uhrille, että vainoaminen on rikos eikä kontrollivoivaa käyttäytymistä entiseen puolisoon tueta. Vainoaminen muodostuu kontrolliksi väkivallan, pelottelun ja eristämisen dynamiikassa (Nikupeteri 2016).

Eron jälkeinen vaino tulee jättää pois rikosasioiden sovittelusta, koska

1. Väkivallan toistuvuus mainitaan läpi raportin lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun poissulkukriteerinä. Eron jälkeinen vaino on lähisuhdeväkivallan muoto, jolle tyypillistä on tekojen toistuminen, pitkäaikaisuus (keskimäärin n. 2 vuotta) ja sykliisyys. Vainotekojen muoto ja vakavuus vaihtelee, sisältäen myös positiivisia muotoja esimerkiksi lahjojen lähettämistä tai

kiintymyksenosoituksina näyttäytyviä tekoja. Tyypillistä on, että vaino päättyy, mutta alkaa uudelleen. Vainoon liittyvissä interventioissa olennaista on interventiotavan lisäksi ajoitus suhteessa vainokäyttämisen sykliisyyteen.

2. Vainon katkaisemisessa olennaista on tekijän ja uhrin välisten kohtaamisten välttäminen. Lähtökohtaisesti jokainen kontakti uhrin ja tekijän välillä voi kiihdyttää vainoa. Tekijälle voi riittää se, että hän jotain kautta saa yhteyden uhriin. Jatkuvat yhteydenotot eri viranomaisiin (lastensuojelu, poliisi), oikeuskäsittelyt ja mahdollinen sovittelu ovat vainon uhrien kokemuksia jatkuvasta häirinnästä ja vallankäytöstä. Erilaisten prosessien ylläpitäminen voi olla vainoajan pyrkimystä vaikuttaa uhrin elämään ja voidaan katsoa vainokäyttämiseksi.
3. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää eron jälkeisen väkivallan tutkinnassa siihen, että tekojen jatkumo ja toistuvuus tunnistetaan. Vainoaminen on koontirikos ja juridisena ilmiönä kokonaisuus. Muun muassa lähestymiskiellon rikkominen, kotirauhan häirintä, viestintäsalaisuuden ja -rauhan rikkominen, salakatselu, pahoinpitely, lievä pahoinpitely, yksityisyyden loukkaus, mustamaalaaminen ja kunnianloukkaus ovat usein osa vainoa, joita yksittäisinä tekoina voidaan ohjata sovitteluun ja tekojen jatkumo jää tunnistamatta. Vainon tunnistaminen käyttämisen tasolla ei välttämättä tarkoita vainoamisrikkoksen tunnusmerkistön täyttymistä. Näin ollen sovitteluun voi päätyä vainoa kokeva jonkun muun rikosnimikkeen perusteella, mikäli esitutkinta- ja arviointitilanteessa vainoamista ei tunnisteta tai tunnusteta, jolloin uhri altistetaan vainolle.
4. Palveluohjaus sekä poliisin esitutkinnan että sovittelun edellytysten arvioinnin ja varsinaisen sovitteluprosessin yhteydessä on tärkeää; nämä suojaavat uhria ja antaa mahdollisuuden myös tekijän auttamiseen. Poliisilla on enemmän eron jälkeisen vainon hyväksyvää asennetta kuin sosiaali- ja terveystoimen ammattilaisilla (Kaikkonen ja Saukkoriipi 2018). Tutkimuksen mukaan miehillä puolestaan on naisia enemmän parisuhteen tavoitteluun liittyvän vainon hyväksyvää asennetta ja uhria syyllistävää asennetta. Tämä näyttäytyy haasteena uhrin oikeusturvan toteutumisen, sensitiivisen kohtaamisen ja turvallisuuden näkökulmasta. Tämä korostaa myös poliisin vainoilmiötä koskevan tiedon lisäämisen tarvetta ja sovittelun edellytysten arviointiin keskitettävää kehittämistyötä.
5. Eron jälkeinen vaino on usein perhe- tai parisuhdeväkivallan jatke ja parisuhteen aikainen vallankäyttö ja pakottava kontrolli - mahdollisesti ilman fyysistä väkivaltaa – on voinut jatkua pitkään. Ex-kumppaneiden valtasuhteiden ja pitkään jatkuneen henkisen väkivallan tunnistaminen ja uhrin voimavarojen ja traumatisoitumisen arvioiminen tarvitsee aikaa ja useita tapaamiskertoja kokeneeltakin ammattilaiselta. Eron jälkeisen väkivallan ja vainon kohdalla toimivinta on ohjata uhri ja tekijä tukipalveluihin. Erittäin positiivista oli kehittämissuhteissa palvelutarpeen arviointi jo poliisin toimesta sekä yhteistyön kehittäminen yli sektorirajojen.
6. Vainoajat sitoutuvat heikosti tuki- ja hoitopalveluihin. Uhrien ja lasten auttamisprosessit ovat pitkiä, turvallisuutta ja riskejä arvioidaan koko prosessin ajan. Sovitteluprosessin lyhykäisyys ja tapaamisten harvalukuisuus ei anna mahdollisuutta riittävään riskinarviointiin.
7. Vainoajilla on poikkeuksellisen voimakas omantoiminnan oikeutus ja kyvyttömyyttä reflektoida omaa toimintaa tai asettautua uhrin asemaan. Nämä ovat menestyksekkään sovittelumenettelyn edellytykset, jotka eivät vainoamisen kohdalla täyty. Uhrin asemaan nostaminen ei tuo vainoajien kanssa tehtävässä työssä tulosta (Kumpuniemi, Valtonen & Säävälä 2017).

Lähteet:

Farnham, Frank 2015. The Assessment, Management and Treatment on Stalkers -luento.

Kaikkonen, Salla & Saukkoriipi, Viola 2018. Sosiaali- ja terveystoimen ammattilaisten ja opiskelijoiden asenteet vainoa kohtaan, Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Kumpuniemi, Minna & Valtonen, Ulla & Säävälä, Hannu 2017. Vainoajan kanssa työskentely. Teoksessa Varjosta Valoon. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen.

Nikupeteri, Anna 2016. Vainottuna.